

Eğitim Sosyolojisi

Edit6rler:

Nurg6n OKTİK

Berfin VARIŞLI

Mehmet Cenker TUNCER

3. Baskı

Editörler:

Prof. Dr. Nurgün OKTİK
Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARİŞLİ
Arş. Gör. Mehmet Cenker TUNCER

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

ISBN 978-625-8325-27-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2020, Ankara

3. Baskı: Haziran 2022, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Sosyoloji ile eğitimin ilişkisi güçlü ve vazgeçilmez bir ilişkidir. Sosyolojinin ana kurumlarından birisi olan eğitimin hem bir sistem olarak hem de bireyler üzerindeki etkisi konusu tarih boyunca tartışılan bir konu olsa da hala araştırılmaya ve üzerinde yoğunlaşmaya değer bir konudur.

Modernleşme ile birlikte yaşanan değişimler eğitimin yapısını değiştirse de, bireyi geniş topluma hazırlayan, toplumsal dinamiklerin tümünü içinde barındıran, hem birey hem de toplum için vazgeçilmez olan bir sosyolojik kurumdur. Sosyolojide eğitim sistemi ve onun yeni nesli şekillendirme ve vatandaş yetiştirme görevi konusundaki sorunları anlayabilmek için sistemin nasıl işlediğini anlamak gerekiyor. Eğitim ve toplum ilişkisinin anlaşılmasıyla eğitimdeki sorunlara çözüm bulunabilir.

Bu çalışma öğrenciler için hazırlanan özgün ve mümkün olduğunca sosyoloji ve eğitim bağına anlamaya yardımcı olacak bir içeriğe sahiptir. Birinci bölümde sosyolojinin ne olduğu ve ne işe yaradığı, toplum ve topluluğun anlamı, toplumsallaşma ve eğitim- sosyoloji ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Kitabın ikinci bölümünde sosyolojinin öncüleri ve bu öncülerin eğitimle ilgili düşüncelerine yer verilmektedir. Üçüncü bölüm çağdaşımız sosyologlarının eğitime bakışları özetlenmektedir.

Dördüncü bölümde sosyolojinin alanlarını oluşturan tabakalaşma, sosyal hareketlilik ve değişme ile eğitimin ilişkisi tartışılmaktadır. Kitabın beşinci bölümü sosyolojideki temel yaklaşımların eğitim konusundaki düşünceleri ve tartışmalara yer verilirken; altıncı bölüm Türkiye’de eğitim sosyolojisinin gelişimine bakmaktadır. Eğitim ve kültür yedinci bölümü oluştururken, sekizinci bölümde sosyolojinin temel toplumsal kurumları olan aile, ekonomi, siyaset, din ve boş zamanlar kurumunun eğitim kurumu ile etkileşimi tartışılmıştır.

Son bölüm günümüzde üzerinde en çok yoğunlaşılacak ve eğitim sisteminin örgütlü yapısını oluşturan okul üzerinedir. Tüm bölümler okuma parçaları eklenerek zenginleştirilmiştir.

Bu kitabın hem akademik olarak hem de öğrencilere ve eğitime ilgi duyan kesimlere yeni bir bakış açısı kazandıracak dileğimizdir. Bu çalışmaya bölüm yazarak katılan genç bilim insanları bu konuda yazılan kitaplardan farklı bir bakış açısı getirmeye çalıştılar. Bu çalışmada bölüm hazırlayarak katkıda bulunan genç arkadaşlarımız sağolun var olun. Kitabın basım sürecinde desteklerini esirgemeyen PEGEM Akademiye ve özellikle sabırlarından dolayı Sn. Servet SARIKAYA’ya teşekkürü borç biliriz.

Okuyucunun bu kitapla eğitim ve sosyoloji ilişkisini sorgulayarak bilgi sahibi olması dileğiyle.

Bölümler ve Yazarları

Editörler:

Prof. Dr. Nurgün OKTİK

Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARIŞLI

Arş. Gör. Mehmet Cenker TUNCER

1. Bölüm: Sosyolojide Temel Kavramlar

Prof. Dr. Nurgün OKTİK- Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4910-9464

2. Bölüm: Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim

Arş. Gör. Mehmet Cenker TUNCER - Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9513-150X

3. Bölüm: Çağdaş Sosyoloji ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Berfin VARIŞLI - Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5051-9546

4. Bölüm: Toplumsal Süreçler ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER - Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7493-2236

5. Bölüm: Temel Sosyolojik Yaklaşımlar ve Eğitim

Prof. Dr. Nurgün OKTİK - Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4910-9464

6. Bölüm: Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi

Gamze OMURTAK

ORCID No: 0000-0002-5194-1199

7. Bölüm: Eğitim ve Kültür

Gamze OMURTAK

ORCID No: 0000-0002-5194-1199

8. Bölüm: Toplumsal Kurumlar ve Eğitim

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER - Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7493-2236

9. Bölüm: Okul ve Toplum

Prof. Dr. Nurgün OKTİK - Maltepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4910-9464

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM SOSYOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR

GİRİŞ.....	1
SOSYOLOJİ NEDİR?	1
TOPLUM NEDİR?	3
TOPLULUK	4
TOPLUMSAL YAPI VE DEĞİŞME.....	5
TOPLUMSAL (SOSYAL) OLAY VE OLGU	6
TOPLUMSALLAŞMA (SOSYALİZASYON).....	7
Toplumsallaşmanın Amaçları.....	7
EĞİTİM VE SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ.....	8
Eğitim Sosyolojisinde Çalışma Alanları.....	9
ÖZET	10
OKUMA PARÇASI	11
KAYNAKÇA	13

2. BÖLÜM SOSYOLOJİNİN ÖNCÜLERİ VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	15
IBN-İ HALDUN (d.1332- ö.1406)	16
AUGUSTE COMTE (d.1798- ö.1857)	18
KARL MARX (d.1818- ö.1883)	20
EMİLE DURKHEİM (d.1858- ö.1917).....	22
MAX WEBER (d.1864- ö.1920)	23
KARL MANNHEİM (d.1893- ö.1947)	25
ÖZET	27
OKUMA PARÇASI.....	29
KAYNAKÇA	30

3. BÖLÜM ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ VE EĞİTİM

JÜRGEN HABERMAS (d.1929-ö.-)	31
“Eğitim Devrimi”	32
PIERRE BOURDIEU (d.1930-ö.2002)	33
ZYGMUNT BAUMAN (d.1925-ö.2017).....	35
RICHARD SENNETT (d.1943-ö.-)	36
MICHEL FOUCAULT (d.1926-ö.1984).....	38
İktidar ve Bilgi İlişkisi	39
Özne	39
Disiplin ve Ceza.....	39
ÖZET	39
OKUMA PARÇASI	41
KAYNAKÇA	42

4. BÖLÜM TOPLUMSAL SÜREÇLER VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	43
SOSYALİZASYON SÜRECİNDE EĞİTİM	44
TABAKALAŞMA VE EĞİTİM İLİŞKİSİ	45
SOSYAL HAREKETLİLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİ.....	47
SOSYAL DEĞİŞME VE EĞİTİM İLİŞKİSİ.....	49
SONUÇ.....	51
ÖZET	51
OKUMA PARÇASI.....	52
KAYNAKÇA	54

5. BÖLÜM TEMEL SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	55
SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR VE EĞİTİM.....	55
İşlevselci Yaklaşım	56
Eğitim ve İşlevselci (Fonksiyonalist) Yaklaşım.....	56
Çatışmacı Yaklaşım	58
Eğitime Cinsiyet Temelli Yaklaşımlar	62
Etkileşimci Yaklaşımlar	63
SOSYOLOJİDE EĞİTİME YENİ YAKLAŞIMLAR	65
Liberal Yaklaşımlar	65
Ivan Illich.....	66
Sosyal Demokrat Görüş	68

Basil Bernstein	68
ÖZET	70
OKUMA PARÇASI	71
KAYNAKÇA	73

6. BÖLÜM TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ

GİRİŞ.....	75
TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİNİN (TOPLUMBİLİMİNİN) GELİŞİMİ	76
1923-1938 Dönemi	76
1938-1950 Dönemi	77
1950-1960 Dönemi	77
1960 Sonrası Dönem.....	77
1970 Sonrası Dönem.....	78
2010 ve Sonrası Dönem.....	78
TÜRKİYE'DE EĞİTİM ÇALIŞMALARI.....	79
Emrullah Efendi (d.1859-ö.1914)	79
Abdullah Cevdet (d.1869-ö.1932).....	79
Ziya Gökalp (d.1876-ö.1924).....	79
Prens Sabahattin (d.1879-ö.1948).....	82
Satı Bey (d.1880-ö.1968)	83
Ethem Nejat (d.1883-ö.1921).....	83
İsmail Hakkı Baltacıoğlu (d.1886-ö.1978)	84
Halil Fikret Kanad (d.1892-ö.1974).....	86
İsmail Hakkı Tonguç (d.1893-ö.1960).....	86
Mümtaz Turhan (d.1908-ö.1969).....	87
Cavit Orhan Tütengil (d.1921-ö.1979)	88
TÜRKİYE'DE EĞİTİM SOSYOLOJİSİNDEKİ SON GELİŞMELER.....	89
SONUÇ.....	89
ÖZET	91
OKUMA PARÇASI	91
KAYNAKÇA	92

7. BÖLÜM EĞİTİM VE KÜLTÜR

GİRİŞ.....	93
KÜLTÜRÜN ANLAMI	94
SOSYOLOJİDE KÜLTÜR	94
Kültürün Öğeleri	96

Kültürel Süreçler.....	97
EĞİTİMİN ANLAMAMI	97
Eğitim Sosyolojisi	98
Eğitim Sosyolojisi Açısından Kültür	98
Eğitim ve Kültür	99
Eğitimin Kültürel İşlevleri	101
SONUÇ.....	103
ÖZET	104
OKUMA PARÇASI	105
KAYNAKÇA	107

8. BÖLÜM TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM

GİRİŞ.....	109
AİLE VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ	111
EKONOMİ VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ	113
SİYASET VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	115
DİN VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	117
BOŞ ZAMANLAR VE EĞİTİM KURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	118
SONUÇ.....	120
ÖZET	120
OKUMA PARÇASI	121
KAYNAKÇA	122

9. BÖLÜM OKUL VE TOPLUM

GİRİŞ.....	125
BİR ÖRGÜT OLARAK OKUL.....	126
OKULUN YAPISI VE TEMEL İŞLEVLERİ.....	126
OKUL İKLİMİ.....	128
OKULDA ÖĞRETMEN ÖĞRENCİ İLİŞKİSİ.....	129
OKULDA ÇATIŞMA, ZORBALIK VE ŞİDDET	131
OKUL VE SOSYAL KONTROL.....	134
ÖZET	135
OKUMA PARÇASI	135
KAYNAKÇA	136

Ortak Kaynakça	139
-----------------------------	------------

1. BÖLÜM

SOSYOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Nurgün OKTİK - *Maltepe Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-4910-9464

GİRİŞ

Bu bölüm sosyolojinin ne olduğu, ne işe yaradığı ve sosyoloji yaparken bazı temel kavramların anlamlarının saptanması konusunu özetlemeye çalışacaktır. Özellikle sosyolojinin anlamı ve nasıl araştırma yaptığı; toplum, topluluk, toplumsallaşma, sosyal olgu, sosyal olay gibi çok kullanılan kavramları tanımlamak gereklidir. Buradan hareketle, temel kavramların tanımı ve nasıl kullanıldığı konusuna yoğunlaşılacaktır. Ardından eğitim ve sosyoloji ilişkisi kurularak eğitim sosyolojisinin konusu ve anlamı özetlenecektir.

SOSYOLOJİ NEDİR?

Sosyoloji, bireylerin yaşamında, örgütsel gücü oluşturan olağanüstü bir alandır. Ne yaparsak yapalım, ne düşünersek düşünelim, hepsinin bir sosyal örüntü ve örgütle bağlantılı olduğunun ayırında olmak zorundayız. Bireylerin üzerinde bir sosyal kontrol olmadığında bir örüntünün varlığından söz etmemiz mümkün olamaz (Worsley,1970: 533'den akt. Oktik s.2). Giddens (2019) sosyolojiyi, insanın toplum yaşamının, insan grupları ile toplumların bilimsel incelemesi olarak tanımlarken, sosyolojinin kendi davranışlarımızı ele aldığından, baş döndürücü ve zorlayıcı bir girişim olarak kabul eder (Giddens, 2012, s. 37-38). Sosyolojinin konusu, insana özgü olarak değişik biçimlerde ortaya çıkan farklı oluşumların ve birlikliklerin analizini yapmaktır (Mills, 2007).

Sosyolojik analizlerde özgün ve sistematik bir yol izlenir. Bu yol, son yüzyıllarda yaşanan ve insanların oluşturduğu dünyadaki kapsamlı değişimleri anlama ve anlamlandırma çabasıdır. Bu anlama ve anlamlandırma sürecinde dünün izdü-

şimlerini, bu güne yansımalarını ve gelecekteki olası değişimler birbirinin içine geçmiştir ve bu süreçte sosyolojinin özgülüğü izlediği yoldur. Buradan hareketle, sosyolojik düşünmek, günümüzün büyük sosyoloğu Bauman'ın vurguladığı gibi “insanın yarattığı dünya hakkında bir düşünme biçimi” olarak kabul edilebilir (Bauman, 1999, s.16).

Bu anlatımlardan yola çıkarak insanın olduğu her yerde ve her ortamda sosyoloji yapmanın mümkün olabileceği belirtilebilir. Genel olarak, bizler, Yaşadığımız dünya, günlük yaşantımız ve bizim eylemlerimizin çoğunluğunun doğal olduğunu düşünerek yaşamımızı sürdürürüz. Oysa anlamlı anlamsız birçok hareketimizin nedensel bağlarını sorgulamayız. Sosyoloji bizlerin davranışlarının ve bu davranışları neden gerçekleştirdiğimizin yanıtlarını bulmamıza yardım eder. Eylemlerimizin aslında tarihsel ve toplumsal güçler tarafından belirlendiğini ve bu verileri bulmamıza yardım eder (Giddens, 2012, s.37-38). Yaşadığımız dünyayı anlamak ve açıklamak, yapıp ettiklerimizin altında yatan nedenleri keşfetmek için sosyolojik bir bakış açısına ihtiyaç duyarız.

Sosyolojinin konusu, insana özgü olarak değişik biçimlerde ortaya çıkan farklı oluşumların ve birlikteliklerin analizini yapmaktır (Mills, 2007, s.220). Sosyoloji yapabilmek için, C. Wright Mills “sosyolojik imgelem”i önerir (Mills, 1970). Sosyolojik imgelem bizden, her şeyden önce, kendimizi gündelik yaşamlarımızın sıradanlığından, yeni bir bakışla “uzaklaştırarak düşünmeyi” gerektirir (Giddens, 2012, s.38). Sosyolojik imgelem bizim yaşadığımız ve bize aitmiş gibi kabul ettiğimiz olayların aslında toplumsal yaşamda birçok sorunla bağlantılı olduğu gibi tarih, ekonomi, siyaset, inanç sistemi, eğitim gibi birçok toplumsal sorunla içiçedir. Örneğin üniversiteden mezun olan ve iş bulamayan bir genç için işsizlik kişisel bir sorundur. Ancak genç işsizliği, milyonlarca genci içerdiğinde artık bu sorun toplumsaldır.

Sosyologlar insanların oluşturdukları dünyaya bakarlar. Bu dünya insan denen failerce zaman ve mekana göre değişen ve üç boyutlu bir dünya olarak sürdürülür: dün-bugün-yarın. Buradan hareketle sosyolojik düşünmek, Bauman'ın belirttiği gibi “insanın yarattığı dünya hakkında bir düşünme biçimi” olarak kabul edilebilir (Bauman, 1999, s.16).

Sosyolojide gündelik yaşamdaki etkileşim ve sorunları incelenirken mikro sosyoloji yapılır. Makro sosyoloji eğitim sistemi siyasal sistem ya da ekonomik düzen gibi büyük ölçekli toplumsal düzenlerin çözümlenmesidir. Sosyolojide genel olarak yapılan mikro-çözümleme ile makro-çözümleme birbiriyle bağlantılı ve tamamlayıcıdır (Giddens, 2012, s.60).

Sosyoloji insan etkileşimlerinin yanı sıra, aile, ekonomi, siyaset, eğitim, din gibi kurumları sistematik olarak inceler. Bu incelemeyi yaparken, incelenenler olan gerçeğe nesnel olarak yaklaşarak nasıl işlediğine bakarak. Nasıl olması gerektiğiyle değil nasıl olduğuyla ilgilenir. Sosyoloji yaparken hedef toplumsal geçişi anlamak ve açıklayabilmektir. Bu nedenle sosyoloji yapanlar *deneyisel* veya *olgusal* sorular sorarlar. Sosyologlar çoğu kere bir toplum içindeki bir bağlamı başka toplumlardan elde edilmiş bir başka, tezat bağlam ile ilişkilendiren *karşılaştırma* sorular sormak isterler. (Sosyolojide sadece birbirleri ile karşılaştırmalı olarak mevcut toplumlara bakmaya değil, bu toplumların bugünü ile geçmişlerini karşılaştırmaya da ihtiyacımız vardır. Bu durumda sosyologların sordukları sorular *geliştirme* sorularıdır. Modern dünyanın doğasını anlamak için önceki toplum biçimlerini ve değişme süreçlerinin almış olduğu ana yönü de incelemek zorundayız. Olgusal incelemeler (sosyologların tabiriyle *görgül araştırmalar*) şeylerin nasıl meydana geldiği ile ilgilenir. Her zaman olguların ne demeye geldiğini yorumlamaya ihtiyaç duyarız ve bunu yapabilmek için de kuramsal sorular sormamız gerekir. Sosyolojide her ne kadar olgusal inceleme yapılsa da her zaman yol gösterici olan kuramdır (Giddens, 2012, s.111-112).

Sosyoloji içinde yaşadığımız toplum ve etkileşimleri anlamamıza yardımcı olduğu gibi yoksulluk, savaş, ailede şiddet, yoksulluğun nedenleri, kitle iletişim araçlarının etkileri eğitim ve okullaşma sorunları gibi konularda sorular sorarak yaşadığımız gerçekliklerin nedenlerini anlamaya çalışır. Bu sorgulamaları yaparken sıradan insandan farklı bir bakış açısı geliştirmek konumundadır. Bu soruları sorarken de olgusal kanıtlar üretmek zorundadır. Bu işi yaparken de bilimsel bir yol izleyerek metodolojik olarak bilgi toplar ve o bilgileri sistematik olarak çözümler. Elbette bu süreç doğayı incelemekten farklıdır. İnsanın yarattığı dünya ve insan etkileşimleri karmaşıktır. Sosyolojide araştırma yapmak bir sorun ve sorunu anlamaya çalışmakla başlar. Araştırmanın asıl amacı literatürdeki boşlukları doldurma ve iki olgu ya da olay arasındaki bir nedensel ilişkinin başka bir olay ya da olguyla bağlantısının gerekçeleri ve bunlar (değişkenler) arasındaki ilişki ve değişme düzeyinin anlaşılmasıdır.

TOPLUM NEDİR?

İnsan – insan etkileşiminin örgütlenmiş bir düzenine toplum diyebiliriz. Toplum sosyal gereksinmelerini karşılamak için etkileşen ve ortak bir kültürü paylaşan çok sayıda insanın oluşturduğu bir birlikteliktir (Fichter, 2001, s.73).

Fichter toplumun özelliklerini şöyle sıralar:

- a) Toplumdaki kişiler demografik bir birimdir.

- b) Toplum, ortak bir coğrafi mekanda var olur.
- c) Toplum işlevsel olarak farklılaşmış temel gruplardan oluşmuştur.
- d) Toplum kültürel olarak benzer grupların toplamıdır.
- e) Toplum işlevsel bir birimdir (Fichter, 2001, s.73-75).

Toplum kendisini oluşturan bireylerin toplamı değildir. Toplum bireyi, birey de toplumu etkiler. Toplum, belli bir coğrafyada fiziksel yeri olan varlığı geçmişe dayanan, görece gelecekte de devam edecek olan, ortak bir yaşam şeklini benimseyen, kendi norm ve değerleri olan insanların birlikteliğidir. Başka bir deyişle toplum, insan ömründen uzun yaşayan, görelî bir kararlılığa sahip olan ve kendini devam ettiren insan topluluğudur (Kongar, 1981,s.31). Toplumun temel ögesi insan ve doğa olup insanın ve doğanın etkileşiminin ortak bir ürünüdür.

Toplum ortak bir coğrafi mekânda yaşayan belli bir nüfustur. Her toplum işlevsel olarak farklılaşmış, başat olarak ortak bir dil ve kültüre sahiptir. Toplumun bireyleri ve grupları arasında da düzenli ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bir toplumu diğerinden farklılaştıran bu ayırıcı özelliklerdir.

TOPLULUK

Toplumdan daha küçük boyutlu ve daha az karmaşık ilişkilere sahip olan, dayanışmanın yüksek olduğu, ortak inançlara bağlı, işlevlerin yerine getirilmesinde bireylerin duygulu ve duyarlı olduğu birlikteliklere topluluk denir.

Topluluk, birincil, yüz yüze, yakın olarak da adlandırılan, diğerleriyle kişisel ilişkiyi içinde barındıran, bireylerin topluluğun farkında olduğu, ortak bir inanca ve dayanışmaya sahip gruptur.

Topluluk bir sosyal yapıdır ve bu yapı içinde var olur. Karşılıklı etkileşim içinde bulunan bu insanların birlikteliği, dayanışma ruhu ve belli bir mekânda yaşaması diğer sosyal gruplardan ayırdedici özelliğidir.

Toplum ve Topluluk arasındaki farklılıklara bakıldığında:

- Topluluklarda biz, toplumda ben duygusu egemendir.
- Topluluklar basit ilişkilerle bağlıyken, toplumlarda ikincil ilişkiler vardır.
- Toplumda dayanışma bireysel amaçlar doğrultusunda, toplulukta ortak amaçlar vardır.
- Toplumda bireysel mülkiyet, toplulukta ortak mülkiyet söz konusudur.
- Toplumda işbölümü heterojen ve nitelikli, toplulukta basit niteliklidir.

- Toplumda kamuoyu öğretileri, kamu kuralları, moda ve bireylere bağlı geçici zevkler; toplulukta güçlü gelenek, görenek örf ve adetler önemlidir.

TOPLUMSAL YAPI VE DEĞİŞME

Genel olarak yapı ya da toplumsal yapı kavramı kalıcı olan ve toplumsal sistemin farklı öğelerinin arasındaki düzenli yinelenebilir özellikleri belirtmek için kullanılır. Yapı, insanların “farkında olarak yaptıkları, düzenli olarak gerçekleştirdikleri ve yeniden ürettikleri” iken, insanlar, gündelik yaşamda *yapıyor* oldukları için vardılar. Toplumsal yaşam, “yapının insanların eylemleri tarafından yeniden üretilmesiyle form” kazanır. Bu form kazanma “birbirimize fırlattığımız bakıştan küreselleşmiş sisteme kadar” her şey için söz konusudur. Bireyler gündelik hayatta “yapıyı”, “kurullarla ve sosyal hayatın uzlaşmalarıyla iyi geçinerek” sürdürürler. Zaman ve uzam “sosyal sistemin özelliklerini somut bir şekilde anlama” isteğini doğurur. Bu istek, farklı sosyal sistemlerin “neye benzediklerini ve kendilerini zaman ve uzamda nasıl örgütlediklerini ve nasıl kavramsallaştırdıklarını” gösterir (Giddens,2000;160-78 Akt. Oktik, 2007, s. 21-22). Sosyoloji, hem sosyal yapıyı hem de bu yapı içerisinde oluşan değişmeyi anlayarak açıklamak zorundadır. Bu işi yaparken de sosyoloji geleneğinden kopmadan, hem yapıya ve onların görünen yinelenen kalıcı öğelerine, hem de yapıyı oluşturan bireylerin eylemlerine bakarak çözümlerler (Oktik, 2007, s.23).

Toplumsal yapı kavramı, sosyolojinin önemli kavramlarından birisidir. Bu kavram, yaşamımızdaki toplumsal bağlamların yalnızca olay ya da eylemlerin rasgele biraraya gelmesiyle ortaya çıkmış olduklarına değil, bunların belirli yollardan yapılaşmış ya da kalıplaşmış oldukları olgusuna göndermede bulunur. Bizim davranış biçimlerimizde ve birbirimizle girdiğimiz ilişkilerde düzenlilik vardır. Ne ki toplumsal yapı, bir bina gibi insan eylemlerinden bağımsız olarak var olan fiziksel bir yapıya benzemez (Giddens, 2012, s.42).

Toplumsal yapının bir bölümünde ya da tamamında meydana gelen bir değişme tüm toplumsal yapıyı etkilemektedir. Toplum kuramcıları, geçen iki yüzyıl boyunca toplumsal değişimin yapısını açıklayacak bir kuram geliştirmeye çalışmışlardır. Ancak, avcılık ve toplayıcılıktan, köy topluluklarına, geleneksel uygarlıklardan, modern toplumlara kadar, hiçbir tek etkenli kuramın insanın toplumsal gelişiminin çeşitliliğini açıklama şansları yoktur. Bununla beraber toplumsal değişimi sürekli olarak etkileyip, biçimlendiren üç ana öğeden de söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, insanın bir toplumsal yapı içerisinde yaşamını sürdürdüğü fiziksel çevre olan coğrafyadır. İkincisi toplu yaşamı düzenleyen politik örgütlenme biçimidir. Son olarak da üretim biçimlerinden, gündelik yaşam alan-